

Diyarbakır 1 No'lu Verem Savaşı Dispanseri'nde 2004 Yılında Tedaviye Alınan Tüberküloz Olgularının Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi

Güngör ATEŞ^{a1}, Arzu ATAMAN², Şenay EKİNCİ²

¹Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hast. ve Tb Anabilim Dalı,

²Diyarbakır 1 no'lu Verem Savaş Dispanseri, DİYARBAKIR

ÖZET

Amaç: Diyarbakır 1 No'lu Verem Savaşı Dispanseri'nde 2004 yılında tüberküloz tanısı ile tedaviye alınan hastaların demografik bilgilerini, tanı yöntemleri, temas durumları, tedavi sonuçlarını ve bakteriyolojik durumlarını değerlendirmek.

Gereç ve Yöntem: Ocak- Aralık 2004 tarihleri arasında Diyarbakır 1 No'lu Verem Savaş Dispanseri'nde kayıtlı 306 tüberküloz hastasının dosyaları retrospektif olarak incelendi.

Bulgular: Hastaların 165'i (%53.9) erkek, 141'i (%46.1) kadın ve yaş ortalaması 28,92±16,73 idi. Olguların 268'i (%87.6) ferdi başvuru ile, 36'sı (%11.8) temaslı taraması ile tespit edilmişti. Tüberküloz hastası ile temas öyküsü 74 (%24.2) hastada mevcuttu. Olguların 169'u (%55.2) akciğer tüberkülozu, 137'si (%44.8) akciğer dışı tüberküloz olgularından oluşuyordu. Tanı aşamasında akciğer tüberkülozlu olguların 148'ine (148/169) yayma bakılmış olup, bunlardan 123'ü (%72.8) pozitif bulunmuştu. İdame döneminde en az iki kez aside dirençli bakteri (ARB) bakılarak tedavinin sonlandırıldığı (kür) olgu sayısı 14 (%8.3) idi. Tedaviyi tamamlama %78.7 (133 hasta) olarak bulundu.

Sonuç: Tedaviyi tamamlama oranları görece yüksek olmasına rağmen, kür oranları çok düşüktür. Mevcut bulgular bakteriyolojik yöntemlerin tanı aşamasında olduğu kadar tedavi süresince de kullanılması gerektiğini düşündürmektedir. ©2007, Fırat Üniversitesi, Tıp Fakültesi

Anahtar kelimeler: Tüberküloz, akciğer, bakteriyoloji

ABSTRACT

A Retrospective Analysis of Tuberculosis Patients Treated in Diyarbakır Tuberculosis Control Dispansary No 1 in 2004

Objective: We aimed to evaluate the demographic data, diagnostic methods, results of treatment, history of contact and bacteriological situation of the patients whom was treated with the diagnosis of tuberculosis in Diyarbakır Control Dispansary No 1 in 2004 (year).

Materials and Methods: In this study, 306 patients with tuberculosis who were treated in Diyarbakır Control dispensary No 1 from January 2004 to December 2004 were assessed retrospectively.

Results: One hundreded sixty five (53.9%) of our cases were males, 141 (46.1%) were females, and the mean age was 28,92±16,73. Most of our patients (87.6%) were composed of people who admitted to our dispensary with some complaints and others were diagnosed by some screening tests applied among people (11.8%) who had close contact with tuberculous patients. One hundreded sixty nine (55.2%) patients had pulmonary tuberculosis and 137 (44.8%) cases had extrapulmonary tuberculosis. Acid fast bacilli (ARB) at sputum was positive in 72.8% of the pulmonary TB cases before the treatment. Seventy eight percent of patients (with TB) had completed their treatments regularly. Fourteen (8.3%) patients were cured.

Conclusion: Although the proportion of patients completing the treatment was not low, the proportion of cure was very low. According to our results bacteriological methods should be used not only during the diagnosis but also during the follow up of treatment. ©2007, Fırat University, Medical Faculty

Key words: Tuberculosis, pulmonary, bacteriology

Tüberküloz, *M.tuberculosis*'in organ yada dokularda aktif, ilerleyici yayılmasını anlatır. Tanı ideal olarak, bakteriyolojik doğrulama (balgam, doku yada vücut sıvılarında) ile konur; fakat hastalığın şekline ve tanısız olanaklara bağlı olarak önemli sayıda hastaya bakteriyolojik kanıt olmadan tüberküloz tanısı konmaktadır (1). Yayma pozitif olguların morbidite, mortalite ve bulaştırıcılıklarının balgam yayma negatif tüberkülozlu hastalardan daha fazla olması nedeni ile bu olgu grubunun tespiti önemlidir (2).

Ülkemizde tüberkülozla ilgili temel veriler yetersizdir. Ülke genelini yansıtan Sağlık Bakanlığı Verem Savaşı Daire Başkanlığının sunduğu verilerde eksiklikler bulunmaktadır (3,4). Merkezi düzeyde tüberküloz ile ilgili sağlıklı veri toplanması gerçekleştirilene kadar, hastane yada dispanserlere ait veriler ile bu konudaki açık giderilmeye çalışılacaktır.

Bu çalışma ile Diyarbakır 1 No'lu Verem Savaş Dispanseri'nde 2004 yılında tüberküloz tanısı ile tedaviye alınan hastaların demografik bilgileri, temas durumları, tedavi sonuçları, tüberküloz tanısı ve takibinde balgam yaymasının

^a Yazışma Adresi: Dr. Güngör Ateş, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hast. ve Tb Anabilim Dalı, DİYARBAKIR

* Bu çalışma, Türk Toraks Derneği 9. yıllık kongresinde tartışılmalı poster olarak sunulmuştur
Tel: 532 6939902e-mail: gates@dicle.edu.tr

kullanılma durumunu değerlendirmeyi amaçladık.

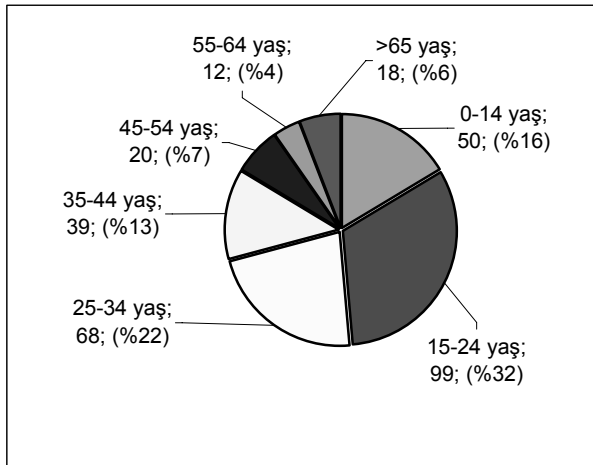
GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmaya 1 Ocak–31 Aralık 2004 tarihleri arasında Diyarbakır 1 No'lu Verem Savaş Dispanseri'nde tedaviye alınan ve tedavisini tamamlayan doktor tanıli tüberküloz olguları alındı. Veriler hastalara ait dispanser dosyalarının retrospektif incelenmesi ile elde edildi. Bu dönemde tedaviye alınan toplam 324 olgudan 18'i çalışma dışı bırakıldı, kalan 306 olgu incelendi. Olgulardan ikisi tedavi sırasında başka tanı aldığından, dördü çok ilaca dirençli tüberküloz olduğundan ve on ikisinin dosyalarının bulunamaması veya dosyası başka dispansere gönderildiğinden çalışma dışı bırakıldı.

Olgular akciğer tüberkülozu ve akciğer dışı tüberküloz olarak gruplandırıldı. Akciğer tüberküloz hastaları ise daha önce bir aydan daha uzun tüberküloz tedavisi alanlar (nüks ve tedaviyi terkten dönen olgular) eski akciğer tüberkülozu, hiç

Tablo 1. AC-tüberküloz olgularında tanı aşamasında hastaların balgam yayma sonuçları

	Yayma Bakılmayan	Yayma Pozitif	Yayma Negatif	Toplam
Yeni Olgular	20 (%13.5)	103 (%69.6)	25 (%16.9)	148
Eski Olgular	1 (%4.8)	20 (%95.2)	0	21
Toplam	21 (%12.4)	123 (%72.8)	25 (%14.8)	169

Şekil 1. Tüberküloz tanısı ile tedaviye alınan olguların yaş gruplarına göre dağılımı

Tablo 2. Tüberküloz olgularının tedavi sonuçları

	AC-TB	AD-TB
Kür	14	
Tedavi Tamamlama	133	122
Tedaviyi Terk	12	9
Tedavi başarısızlığı	2	
Ölüm	2	2
Nakil Giden	6	4
Toplam (n: olgu sayısı)	169	137

(AC-TB Akciğer olgularında AD-TB akciğer dışı tüberkülozu)

Olguların 169'u (%55.2) akciğer tüberkülozu, 137'si (%44.8) akciğer dışı tüberküloz olgularından oluşuyordu. Akciğer tüberküloz olgularının 112'si erkek, 57'si kadındı. Tanı aşamasında akciğer tüberküloz olguların 148'ine yayma bakılmış olup, bunlardan 123'ü (%83.1) pozitif bulunmuştu (Tablo 1). Biri idame döneminde ve diğeri tedavi bitiminde

tedavi almamış olan veya bir aydan daha kısa süreli tedavi alanlar ise yeni akciğer tüberkülozu olarak tanımlandı. Çalışmada kullanılan diğer tanımlarda Verem Savaş Daire Başkanlığının 2003 yılında yayınladığı kılavuz esas alındı (3).

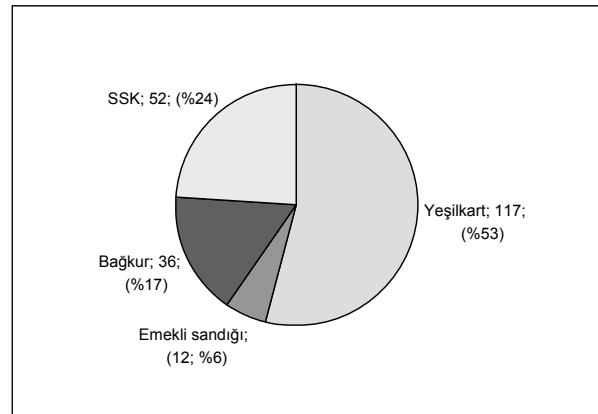
BULGULAR

Hastaların 165'i (%53.9) erkek, 141'i (%46.1) kadın ve yaş ortalaması 28,92±16,73 yıl idi. Hastaların yaş gruplarına göre dağılımı şekil 1 de gösterildi. Tüm olguların %67,3'ü 15-44 yaş arasındaki hastalardan oluşmaktaydı. Olguların 268'i (%87.6) ferdi başvuru, 36'sı (%11.8) temaslı taraması, 2'si (%0.6) ise organize toplum taraması ile tespit edilmişti. Tüberküloz hastası ile temas öyküsü 74 (%24.2) hastada mevcuttu. Hastalardan %75.8'inde ise temas öyküsü yoktu. Dosya kayıtlarında sosyal güvencesi ile ilgili bilgi olan 217 olgunun dağılımı şekil 2 de verildi.

olmak üzere en az 2 kez yayma-ARB bakılarak tedavinin sonlandırıldığı (kür) akciğer tüberküloz olgu sayısı 14 (%8.3)

idi. Tedaviyi tamamlama %78.7(133 hasta) olarak bulunmuştur. Tedavi sonuçları tablo 2 de gösterildi.

Hastaların tedavisine hastanede başlama oranları %82.4 bulundu. Akciğer dışı tüberküloz olgularının dağılımına bakıldığında, toplamı 137 hasta olmak üzere; 36 plevra tüberkülozu, 5 milier tüberküloz, 1 menenjit tüberküloz, 6 kemik-eklem tüberkülozu, 40 tüberküloz lenfadenopati, 27 çocuk tüberkülozu, 1 üriner tüberküloz, 21 diğer akciğer dışı tüberküloz formlarından oluşuyordu.

Şekil 2. Hastaların sosyal güvencelerine göre dağılımı

TARTIŞMA

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2004 yılı raporunda tüm dünyada toplam 9 milyon yeni tüberküloz hastası ortaya çıktığını ve bunlardan 2 milyonunun öldüğünü bildirmiştir (2). Bu denli yaygın ve ölümcül olan bu hastalığın tedavisinde hedef hasta kitlesi, direkt balgam yayması pozitif tüberküloz olgularındır (2).

Olgularımızın yaş ortalaması 28,92±16,73 olup, olguların %67,3'ü 15-44 yaş arasındaki hastalardan oluşmaktaydı. Tüberküloz hastalarının çoğunluğunun genç-erişkin yaş grubunda olması, tüberküloz kontrolünde yeterli başarının sağlanmadığını gösterir (3-5). Bizim çalışmamızda da hastaların çoğunluğunun genç-erişkin yaş grubunda olması tüberküloz kontrolünde sorunlarımız olduğuna işaret etmektedir. Akciğer dışı tüberküloz sıklığı ile ilgili olarak çok farklı oranlar bildirilmiştir. Akciğer dışı tüberküloz oranını Lado (6) %40.2, Kalaç (7) %3.3, Ceylan (8) ise sıfır olarak bulmuşlardır (6-8). Çalışmamızda bu oran %44.8 (137 olgu) idi. Akciğer dışı tüberkülozlu olgu oranımızın yüksek olmasını ilimizde hemen her uzmanlık dalında hekimlerin bulunması ve tıp fakültesi hastanesinin olmasına bağlamaktaız.

Ülkemizde tüberküloz tanısında pasif olgu bulma yöntemi yeni tüberküloz olgularının temelini oluşturmaktadır (4). Bu çalışmada da olguların %87.6'sı ferdi başvuru (pasif vaka bulma) ve %11.8'i temaslı taraması ile tespit edildi. Pasif vaka bulma yöntemi gönüllü başvuruyu içeren; emek, masraf ve kolaylık açısından tercih edilmesi gereken bir vaka bulma yöntemidir (9,10).

Hastaların tedavisine hastanede başlama oranları %82.4 bulundu. Özkara ve arkadaşlarının (4) çalışmasında hastaların %74'üne tedavinin hastanede başlandığı; buna hastanelerde bakteriyolojik olanakların bulunması ve her tüberküloz hastasına tedavinin gözetimli yapılmasının büyük yararlar sağlayacak olması nedeni ile büyük önem atfedilmiştir. Hastanede tedavi başlanma oranının kısmen yüksek bulunmasının nedeni Diyarbakır il merkezinde Göğüs Hastalıkları Hastanesi, Tıp Fakültesi Hastanesi, Devlet Hastanesi, Çocuk Hastalıkları Hastanesi gibi yataklı tedavi kurumlarının olması ile açıklanabilir.

Akciğer tüberkülozlu hastalarının %65-80'nin yayma pozitif olması tanıdaki kalitenin bir ölçütü olarak değerlendirilmektedir (2). Birçok ülkede akciğer tüberküloz tedavisine alınan olguların en az yarısında tanı bakteriyolojik kanıt olmadan, klinik ve radyolojik bulgularla konulur (11). Türkiye nüfusunun yaklaşık üçte birinin yaşadığı güney-batı, batı ve kuzey illerinde tüberkülozun durumunu genel hatlarıyla ortaya koyan bir çalışmada, bu bölgelerde akciğer tüberkülozlu hastaların %74.5'inde bakteriyolojik çalışma yapılmış ve

yayma pozitifliği %52.2 bulunmuştur (4). Bingöl Verem Savaşı Dispanseri'nde 1999-2000 yıllarında izlenen yeni tüberkülozlu olguların değerlendirildiği bir çalışma da olguların 1999 yılında %11'ine, 2000 yılında ise %16'sına bakteriyolojik tanıyla tedavi başlanmıştır (8). Bu çalışmada bakteriyolojik tanı oranlarının çok düşük olmasının ana nedeni tüberküloz tanısı için gerekli olan direkt mikroskopi, teksif ve kültür işlemlerinin yapılabileceği bir tüberküloz laboratuvarının olmamasına bağlanmıştır (8). Kocabaş ve arkadaşları tarafından 1990 yılı ocak ve şubat aylarında Türkiye'deki dispanserlerde tedavi başlangıcında bakteriyolojik incelemenin olguların %41.3'üne yapıldığı ve %34'ünün pozitif bulunduğu bildirilmiştir. Bizim çalışmamızda akciğer tüberkülozlu olguların %87.6'sında balgam incelemesi yapıldığı ve olguların %72.8'ine pozitif bakteriyolojik sonuç ile tedaviye başlandığı görüldü.

Bu çalışmada yeni akciğer tüberküloz olgularında yayma pozitifliği %69.6 ve eski akciğer tüberküloz olgularında ise %95.2 bulunmuştur. Özellikle daha önce tüberküloz tedavisi görmüş olgularda radyolojik görünümle aktif hastalık tanısını koymanın getireceği yanlışlar nedeni ile tanının bakteriyolojik kanıtla dayandırılmış olması önemlidir. Yeni akciğer tüberküloz olgularında ise yayma pozitifliği ile tedaviye başlanan hastaların oranı DSÖ'nün 2006 yılı raporundaki beklentilerle uyumludur (2). Ancak buradaki pozitif bakteriyolojik sonuçla tedaviye başlama oranının yüksek olmasında hastaların hastanelerde tanı alma oranının yüksek olmasının büyük payı vardır.

Ülkemizde verem savaşı dispanserlerinden bildirilen tedavi başarı oranları %60-%81 arasında olup, bunların içinde kür oranları çok düşüktür (8,9). Hatta bir verem savaşı dispanserinde 1999-2000 yılları arasında hiç kür olmadığı bildirilmiştir (8). Çalışmamız da tedavi başarısı (kür+tedavi tamamlama) %87 bulundu. Bu oran yüksek görünmesine rağmen bakteriyolojik yanıtla tedavinin sonlandırılması yani kür oranı %8.3 bulundu. Bu DSÖ'nün kür hedefi olan %85'den çok uzaktır.

Sonuçta tanı aşamasında bakteriyoloji ile tanı konması çabalarının tedavi takibinde ve sonlandırılmasında da aynı titizlikle uygulanması gerektiği açıktır. Verem Savaşı Dispanserlerinin bakteriyolojik yöntemlerle hasta takibi konusunda özendirilmesi ve desteklenmesi şarttır.

KAYNAKLAR

1. Iseman MD. Klinisyenler için tüberküloz kılavuzu Özkara I. Baskı Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul: 2002: 97-128.
2. World Health Organization. Global tuberculosis control: surveillance, planning, . nancing : WHO report 2006.
3. T.C Sağlık Bakanlığı Verem Savaşı Daire Başkanlığı. Türkiye'de tüberkülozun kontrolü için başvuru kitabı. Birinci Baskı Ankara. Rekmay Ltd. Şti. 2003.
4. Özkara Ş, Kılıçaslan Z, Öztürk F. Bölge Verileriyle Türkiye'de Tüberküloz. Toraks Dergisi 2002; 3: 178-187.
5. Hadjo B, Gönüllü U, Enacar N, ve ark. 517 Akciğer tüberkülozlu hastanın değişik açılardan değerlendirilmesi. Tüberküloz ve Toraks. 1986; 34: 1-7.
6. Lado LFL, Bastida T, Gomez G AL, et al. Extrapulmonary Tuberculosis in our Area Forms of Presentation. Ann Med Interna 2000; 17: 637-641.
7. Kalaç N, Başay N, Mutluay Nİ, ve ark. Ekstrapulmoner Tutulum Gösteren Tüberküloz Olguları. Tüberküloz ve Toraks 1999; 47: 213-215.
8. Ceylan E. Bingöl Verem Savaşı Dispanseri'nde 1999-2000 Yıllarında İzlenen Yeni Tüberkülozlu Olguların Değerlendirilmesi Akciğer Arşivi 2004; 1: 26-30.
9. Akkaynak S. Tüberküloz Savaşı. Tüberküloz ve Toraks. 1985; 33: 1.
10. Yanardağ H, Bilir M, Sipahi S, Midilli K, Demirci S, Karayel T. Bronkopnömonoloji Bölümü'nde pasif vaka bulma yöntemi ile saptanan tüberkülozlu hastaların retrospektif dağılımı. Cerrahpaşa Tıp Dergisi 1998; 29: 194-197.
11. Hong-Kong Chest Service / Tuberculosis Research Centre, Madras/British Medical Research Council. A controlled Trial of 3 – month, 4-month, and 6-month regimens of chemotherapy for sputum-smear-negative pulmonary tuberculosis. Results at 5 years. Am Rev Respir Dis 1989; 139: 871-876.
12. Kocabaş A, Burgut R, Kibaroglu E, ve ark. Verem savaşı dispanserlerinde sürdürülen tüberküloz tanı ve tedavi çalışmalarının etkinliği. Tüberküloz ve Toraks 1994; 42: 99-107.

Kabul Tarihi: 21.11.2006